

Toetsing; een vak apart

Interstedelijk Studenten Overleg
Bemuurde Weerd o.z. 1, 3514 AN Utrecht
T 030-230 26 66 / F 030-230 44 11
E iso@iso.nl / | www.iso.nl

Utrecht, juni 2009

1. Voorwoord

Goed onderwijs is één ding, maar het toetsen van goed onderwijs is een vak apart. De afgelopen jaren gaat er steeds meer aandacht uit naar toetsing. Niet alleen bij de accreditatie van opleidingen heeft toetsing en examinering een meer prominente plaats gekregen, de Inspectie voor het Onderwijs heeft ook twee studies gewijd aan toetsing en ook veel universiteiten en hogescholen zelf zijn aan de slag gegaan met toetsing. Toch is dit niet genoeg voor het ISO; nog te vaak krijgen wij klachten over toetsing en iedere student kent wel een vak waarvan het tentamen niet veel voorstelt. “De docent vertelde van tevoren dat hij 30 van de 100 meerkeuzevragen achter in het boek ging stellen en dat het uit je hoofd leren van de antwoorden voldoende was voor een 8”.

Bij veel studies is het zo dat de docent verantwoordelijk is voor het toetsen van zijn eigen vakken. Soms is het zo dat de faculteit of zelfs het bestuur van de instelling wel toetsbeleid heeft geformuleerd maar dat de toetsen zelf worden gemaakt door docenten die geen opleiding hebben gehad voor het maken van goede examens. Het ISO vindt in het kader van onderwijskwaliteit niet alleen dat het onderwijs inhoudelijk in orde moet zijn, maar dat het examensysteem en de toetsen die tijdens de studie afgenomen worden ook in orde moeten zijn. Een student heeft alleen iets aan het door hem of haar behaalde diploma als dit ook staat voor een zekere kwaliteit van de genoten opleiding. En aangezien een diploma een optelsom is van behaalde studieonderdelen en deze studieonderdelen weer worden afgesloten met een toets of examen, is het van eminent belang dat de kwaliteit van de toetsen aan de maat is.

Ook de relatief onbekende voortgangstoetsing hoopt het ISO wat breder onder de aandacht te brengen, daar wij erg onder de indruk zijn van deze toetsvorm. Voortgangstoetsing is een vorm van examineren waarmee al vanaf het eerste jaar van de studie studenten getoetst worden op het eindniveau en in de volle breedte van hun opleiding. Dit heeft als voordeel dat de door de student gemaakte vorderingen inzichtelijk worden en zowel docenten als studenten goed gebruik kunnen maken van de feedback die de gemaakte voortgangstoetsen opleveren. Een erg inventieve en in onze ogen ook zeer bruikbare toetsvorm die nog te weinig wordt gebruikt in het hoger onderwijs. Om meer te weten te komen over deze vorm van toetsen is er ook een studente onderwijskunde afgestudeerd op dit onderwerp na onderzoek bij het ISO.

Het ISO hoopt met deze notitie een handreiking te doen aan diverse partijen in het hoger onderwijs. Maar eerst en vooral is het een notitie die bedoeld is voor studenten. Hopelijk pakken diverse medezeggenschappers en studenten in opleidingscommissies dit verhaal op om de manier van toetsing en examinering bij hun eigen opleiding, faculteit of instelling te verbeteren.

Wij wensen u veel leesplezier,
Hidde Terpoorten
Voorzitter 2008-2009

2. Inhoudsopgave

Toetsing; een vak apart.....	1
1. Voorwoord.....	2
2. Inhoudsopgave	3
3. Inleiding	4
4. Toetsbeleid; alle tentamens maken deel uit van het curriculum	5
4.1 Toetsbeleid op instellingsniveau	5
4.2 Toetsbeleid op faculteitsniveau.....	6
4.3 Toetsbeleid op opleidings niveau.....	7
5. De ideale toets	8
6. Voortgangstoetsing	10

3. Inleiding

Toetsen en examens zijn een wezenlijk onderdeel van het onderwijs aan universiteiten en hogescholen. Zij dienen volgens artikel 7.10, eerste lid van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW) informatie te geven over de kennis, vaardigheden en het inzicht van de individuele student. Toetsen moeten ook een bijdrage leveren aan de borging van het niveau van de afgestudeerden. Bij discussies over de kwaliteit van het onderwijs wordt toetsing en examinering nog wel eens buiten beschouwing gelaten. Geheel ten onrechte, want de kwaliteit van de toetsen is een onderdeel van de kwaliteit van het onderwijs.¹ Dit wordt de laatste tijd steeds meer onderkend. Met onder andere als gevolg dat de kwaliteit van toetsing en examinering een groter gewicht in de schaal legt bij de accreditaties door de NVAO in het nieuwe accreditatiesysteem en ook een prominente plaats heeft gekregen in de nieuw in te voeren instellingsaudit². Ook heeft minister Plasterk in zijn strategische agenda 'het hoogste goed' aangekondigd, dat een opleiding pas een accreditatie krijgt op het moment dat het aspect 'toetsen en beoordelen' als voldoende is aangemerkt.³ Het belang van goed toetsen en examineren wordt dus ook op landelijk niveau onderkend.

Ondanks al deze aandacht voor het onderwerp merkt het ISO dat er nog lang niet bij alle instellingen en opleidingen voldoende aandacht is voor het onderwerp. Nog te regelmatig moeten onze lidorganisaties ons het antwoord schuldig blijven op de vraag wat er op hun instellingen aan toetsbeleid wordt gevoerd. Ook bij de gesprekken die gevoerd zijn voor het tot stand komen van deze notitie is nog te vaak gebleken dat toetsing en examinering een ondergeschoven kindje is bij gesprekken en debatten over onderwijskwaliteit. Misschien dat de reden daarvoor is dat het bij nadere inspectie een heel breed en ingewikkeld onderwerp is en daardoor uit gemakzucht wordt overgeslagen.

Toch is het essentieel dat instellingsbesturen, faculteitshoofden en opleidingsdirecties er alles aan doen om hun programma van toetsing en examinering op een zo hoog mogelijk niveau vorm te geven. En de kwaliteit ervan hoog in het vaandel hebben staan. Het is gewoon een te belangrijk deel van het onderwijs om niet serieus genomen te worden. Nogmaals; de kwaliteit van onderwijs mag nog zo hoog zijn, als het niveau van de toetsing en examinering dat niet is, wordt een hoop van de investeringen in het onderwijs teniet gedaan. Simpelweg omdat studenten afgerekend worden op de cijfers die zij voor toetsen halen en niet op wat zij daadwerkelijk geleerd hebben. Het ISO hoopt dat het met deze notitie een bijdrage kan leveren aan de discussie over toetsing door een aantal aanbevelingen te doen wat betreft toetsbeleid en de kwaliteit van toetsen.

---

¹ Inspectie van het onderwijs, zicht op toetsen, 2003

² NVAO, focus op kwaliteit, 2008

³ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, strategische agenda, 2007

4. Toetsbeleid; alle tentamens maken deel u it van het curriculum

Toetsbeleid kan op verschillende niveaus gedefinieerd zijn; op instellings-, facultair en opleidings niveau. Idealiter is op elk van deze aggregatieniveaus een visie op toetsing geformuleerd en is deze visie uitgewerkt in beleid ten aanzien van toetsing. Vaak is het zo dat er wel toetsbeleid aanwezig is op een of een aantal van deze niveaus, maar dat dit niet terdege is afgestemd met boven- of onderliggende beleidsniveaus. Zowel op instellings-, facultair en opleidings niveau moet duidelijk zijn wat de uitgangspunten zijn voor toetsing en examinering en op welke manier deze uiteindelijk vormgegeven worden in de uiteindelijke toetsen.

4.1 Toetsbeleid op instellingsniveau

In principe is het toetsbeleid op de mees te instellingen de verantwoordelijkheid van de faculteit, zij stellen immers de onderwijs- en examenregeling (OER) vast. Toch is het goed als instellingen ook op centraal niveau bepaalde eisen stellen aan het toetsbeleid van de faculteiten. Dit omdat toetsing en examinering een zo wezenlijke invloed heeft op de kwaliteit van de opleiding en om te voorkomen dat het toetsbeleid op faculteiten te ver uiteen loopt. Op instellingsniveau moet het beleid daar om gericht zijn op het scheppen van de randvoorwaarden waarbinnen het toetsbeleid door de faculteiten opgesteld wordt. Wel moet er een weloverwogen keuze worden gemaakt over hoeveel vrijheid de faculteiten krijgen om het beleid op hun eigen manier in te vullen. Op centraal niveau wordt bijvoorbeeld geformuleerd dat de toetsvormen die gebruikt worden aansluiten bij de onderwijsmethoden in het curriculum. Ook kan een aantal voorwaarden gesteld worden aan de duur van examens, het aantal examenmomenten, het aantal herkansingsmomenten en de beroep- en bezwaarprocedure. Het instellingsbeleid aangaande toetsing moet met de centrale medezeggenschap besproken worden. Een goed toetsbeleid bevat in ieder geval de volgende onderdelen. Het college van bestuur moet samen met de medezeggenschap bepalen welk van de onderdelen op centraal niveau vastgelegd wordt en welke onderdelen door de faculteiten zelf mogen worden gedefinieerd⁴:

- Het examenbeleid staat beschreven
- Het examenreglement bevat geen regels die onnodige barrières opwerpen
- Studenten komen in aanraking met een variëteit aan tentamenvormen
- De tentamenvormen en (nakijk) procedures waarborgen objectiviteit
- De doelstellingen van de gehele opleiding komen terug in de eindtermen van de onderdelen
- Naast kennis dienen ook de volgende onderdelen c.q. competenties deel uit te maken van het examensysteem:
  - Stages
  - Beroepsvaardigheden
  - Schrijfvaardigheden

---

⁴ Henk van Berkel, Maastricht University Department of Educational Development & Educational Research

- Presentaties
- Professioneel gedrag
- De examencommissie stelt richtlijnen op ter waarborging van de examenkwaliteit
- Het examensysteem stuurt het studiegedrag
- In de regel verkrijgen studenten niet meer dan twee tentamengelegenheden per jaar (dus slechts een herkansing)
- Docenten zijn geschoold in het afnemen van tentamens
- De tentamens vinden verspreid over het jaar plaats
- Een (milde vorm van) compensatieregeling wordt gehanteerd
- Deeltentamens kunnen samen een tentamen vormen

4.2 Toetsbeleid op faculteitsniveau

De decanen van faculteiten zijn in principe, samen met de facultaire medezeggenschap, degenen die gaan over het toetsbeleid aangezien zij verantwoordelijk zijn voor de OER. Vaak is het zo dat faculteiten een algemeen deel van de OER vaststellen met daarin ruimte voor de individuele opleidingen om nadere regels vast te stellen in een apart opleidingsdeel. Ook hier geldt dus weer dat de faculteit de keuze moet maken welk deel van het toetsbeleid zij zelf invullen en welk deel zij overlaten aan de opleiding zelf. Faculteiten zijn verantwoordelijk voor het in goede banen leiden van de toetsprocedures (inschrijfprocedure, toegestane toetsvormen, inzagerecht, termijn voor nakijken en de procedures bij frauderen). Het examensysteem dient echter door de opleidingen zelf te worden ontworpen omdat de faculteit nog te ver van het curriculum afzit. De decaan en de medezeggenschap moeten echter wel instemmen met het opleidings specifieke deel van de OER. In feite hebben faculteiten dus een puur procedurele taak in het toetsbeleid, indien er op centraal niveau randvoorwaarden zijn gesteld. Anders gelden de bovengenoemde eisen voor centraal geregeld toetsbeleid onverkort op facultair niveau. Er zijn ook faculteiten die een eigen toetscommissie hebben, helaas is dit momenteel op weinig plaatsen het geval. In deze commissie zitten deskundigen op het gebied van toetsen en examineren die alle toetsen van de faculteit onder ogen krijgen en nagaan of deze wel voldoen aan de gestelde kwaliteitseisen. Een facultaire toetscommissie kan verder nog nagaan of een toets qua vorm en inhoud past bij de eindtermen die gelden voor de opleiding. Aan het examenreglement kunnen de volgende eisen worden gesteld⁵:

- De wijze van aanmelding van de kandidaat
- Het aantal malen per jaar dat er gelegenheid wordt gegeven tot het afleggen van de afzonderlijke examens
- De wijze van kennisgeving van plaats datum en tijdstip van aanvang der examens
- De legitimatie van de kandidaat

---

⁵ Henk van Berkel, Maastricht University Department of Educational Development & Educational Research, 2008

- De duur en wijze van examineren
- De maatregelen in geval onregelmatigheden worden geconstateerd
- De aanwijzing van de examinatoren bij de mondelinge examens
- De wijze waarop beoordeling van het examen plaatsvindt
- De termijn waarbinnen de examenuitslag wordt bekendgemaakt
- De aanwijzing van degene of degenen die de uitslag van het schriftelijk examen vaststelt dan wel vaststellen
- De normeringmethode
- De inzage in het afgelegde examens
- De bewaartermijn voor de afgelegde examens
- De klachtenprocedure

4.3 Toetsbeleid op opleidingsniveau

Een goede opleiding heeft een goed samengesteld en weloverwogen curriculum dat correspondeert met de gekozen eindtermen voor een opleiding. De vakken in dit curriculum zijn op een zodanige wijze vormgegeven dat de einddoelen van de vakken corresponderen met de eindtermen van de opleiding in haar geheel. Ook moeten er in een goed curriculum diverse onderwijsmethoden aanwezig zijn, tenminste zo dat de verschillende vaardigheden en competenties zoals beschreven in de eindtermen van het curriculum redelijkerwijs opgedaan kunnen worden in het onderwijsprogramma. Als de wenselijke leerdoelen niet worden gereflecteerd en bekrachtigd door het examenprogramma, ontstaat er een verborgen curriculum dat bestaat uit examendoelen, aangezien studenten worden afgerekend op behaalde examenresultaten en daarom niet per se op het kennen en kunnen van de inhoud van de vakken. Het is daarom essentieel dat de leerdoelen van het curriculum en de doelen van het examenprogramma overeenkomen. De toetsen in het curriculum zouden een evenwichtig beeld moeten geven van de eindtermen hiervan; ook deze moeten een samenhangend geheel vormen en altijd moeten de eindtermen van een opleiding duidelijk naar voren komen in een vak en dus ook in de toets behorende bij dat vak.

Het toetsbeleid op opleidingsniveau zou zich er dan ook op moeten richten studenten zodanig te toetsen, dat aan het einde van het curriculum vastgesteld kan worden dat zij inderdaad aan alle criteria zoals gesteld in de eindtermen van het curriculum voldoen. Dit is zo eenvoudig nog niet, aangezien de praktijk laat zien dat docenten zelf verantwoordelijk zijn voor hun toetsen en deze hooguit op vakgroepniveau besproken worden. Dit is geen ideale gang van zaken omdat op deze manier nooit een gebalanceerd examensysteem ontstaat waarin voor alle onderwijsvormen een geschikte toetsvorm wordt gebruikt en de student een gezonde mix van toetsvormen voorgeschoteld krijgt.

Opleidingsdirecties zouden er goed aan doen om alle toetsen van alle vakken in de opleiding eens door te lichten en dan vooral te kijken of de vorm van de toetsen een goede weerspiegeling is van de eindtermen van de opleiding.

5. De ideale toets

Het is goed dit hoofdstuk te beginnen met een definitie van wat nou eigenlijk een toets is: elk instrument dat de opleiding hanteert bij het nemen van beslissingen over de kennis en/of vaardigheden bij een student⁶. Toetsen zijn een integraal onderdeel van het geven van onderwijs, er zou daarom ook net zoveel aandacht naar het opstellen van goede toetsen moeten gaan als naar het geven van goed onderwijs. Het goed opstellen van een toets is echter geen sinecure. Toch is het zo dat veel docenten onvoldoende kennis hebben van de basisprincipes van toetsen en examineren. Een goede toets voldoet aan een flink aantal kwaliteitseisen waarvan er een groot aantal in onderstaand hoofdstuk genoemd staat. Er is in dit hoofdstuk gekozen voor het slechts opnemen van generieke eisen die aan examens gesteld kunnen worden en het niet uitputtend behandelen van alle facetten van toetsen en examineren, het zou te ver voeren om in te gaan op psychometrische analyse en het samenstellen van goede toetsmatrijzen.

Op dit moment kunnen docenten voor een collegezaal komen te staan zonder enige kennis van toetsen en examineren. In de diverse basis kwalificatie onderwijs (BKO) programma's wordt hier wel aandacht aan besteed, maar het is nog altijd niet verplicht om als docent een BKO in het bezit te hebben. Het ISO zou graag zien dat iedere universitair of hogeschool docent in het bezit is van een BKO. Daardoor wordt voorkomen dat docenten zonder ook maar enige kennis van didactische principes, waaronder toetsing, voor een groep studenten komen te staan.

Examens en afsluitende opdrachten zijn sturend voor het leergedrag⁷, daarmee moet ook rekening gehouden worden bij het opstellen van een examen. Toch komt het genoeg voor dat docenten een examen alleen samens tellen of zelfs vragen uit het boek gebruiken als opgaven in het examen. Een goed examen voldoet aan onder meer de volgende eisen⁸.

Validiteit

- Er is een relatie tussen leerdoelen/competenties, toetsinhoud en toetsvorm, vastgelegd in bijvoorbeeld een toetsmatrijs.
- De moeilijkheidsgraad van de toets is in overeenstemming met het niveau van de opleiding en/of het programmaonderdeel.
- Er is een variëteit aan toetsvormen, passend bij de verschillende leerdoelen van het programma.

Betrouwbaarheid

- Criteria voor beoordeling zijn geëxpliciteerd in een beoordelingsmodel.
- Beoordelingscriteria zijn afgeleid van leerdoelen.
- Bij open toetsen zoals een open vragen toets of een scriptie, wordt het werk door meer dan één beoordelaar beoordeeld.

Efficiëntie

- Toetsen worden verspreid over het jaar aangeboden.
- Er is een evenwichtig aanbod aan herkansingen.
- Toetstijd en onderwijstijd zijn in evenwicht.
- De toetsopdrachten zijn helder, kort en bondig geformuleerd.
- In voorkomende gevallen wordt de wijze van toetsen aangepast aan de condities van de student.

---

⁶ Toetsen in het hoger onderwijs, blz. 20, van Berkel & Bax, tweede druk 2006

⁷ W.H.F.W. Wijnen en C.P.M. van der Vleuten, Toetsing: hordenloop of voortgangskontrol e, 1985

⁸ Inspectie van het onderwijs,

http://www.onderwijsinspectie.nl/nl/home/naslag/sectoren/Hoger_onderwijs/Kwaliteitseisen_toetsen, 2009

Transparantie

- Studenten zijn op de hoogte van de leerdoelen die de toets beoogt te meten.
- Studenten zijn op de hoogte van de vorm en de omvang van de toets en weten hoeveel tijd beschikbaar is.
- Studenten weten op welke aspecten zij beoordeeld worden en welke norm gehanteerd wordt.
- Studenten krijgen feedback over inhoud en resultaat van de toets. Daarvoor wordt een termijn gesteld.

Ook de volgende eisen kunnen aan examens gesteld worden⁹:

- De eindtermen (van het betreffende vak) vormen het uitgangspunt bij de constructie van tentamens
- Een toetsmatrijs is richtinggevend voor de inhoud van het tentamen
- Iedere eindterm wordt getentamineerd
- Over belangrijke eindtermen worden meer vragen gesteld
- Het tentamen bezit het beoogde cognitieve niveau
- De eindtermen zijn bepalend voor de tentamenvorm
- Het aantal vragen in het tentamen is zowel een functie van de betrouwbaarheid als van de representativiteit
- Een tentamen duurt niet langer dan drie uur
- Tentamens hebben geen speed karakter (toetsen met een afnametijd die maar net voldoende is om alle vragen te beantwoorden) tenzij dat inhoudelijk is te beredeneren
- De normering dient inzichtelijk, controleerbaar en verdedigbaar te zijn
- Een tentamen heeft uitsluitend betrekking op duurzame kennisgebieden (geen details en niet op de 'waan van de dag' tentamineren)
- Na afloop van ieder tentamen wordt een rapport geschreven dat kan dienen als feedback naar studenten, docenten en management. Het rapport bevat tevens (psychometrische) indices over de kwaliteit van het tentamen

Er is dus een groot aantal eisen waar een goede toets aan moet voldoen. Dit wijst uit dat het opstellen van een goede toets geen werk is om lichtvaardig op te nemen. Voor elke opleiding die kwaliteit hoog in het vaandel heeft staan, zou het zo moeten zijn dat alle docenten bekend zijn met deze uitgangspunten van toetsen en examineren en ook werken aan de hand van deze kwaliteitseisen. Idealiter zou iedere opleiding ook nog, zoals eerder genoemd, al haar toetsen door moeten sturen naar een onafhankelijke toetscommissie die de examens doorlicht op in elk geval de basale eisen. Wat in zeker moet worden voorkomen zijn toetsen die alleen door de opsteller van de toets bekeken zijn. Elke toets zou door minstens twee mensen, beiden met kennis van zaken op het gebied van toetsing, beoordeeld moeten worden aan de basiseisen van toetsen.

---

⁹ Henk van Berkel, Maastricht University Department of Educational Development & Educational Research, 2008

6. Voortgangstoetsing

Voortgangstoetsen zijn toetsen die afgestemd zijn op de doelstellingen van de gehele opleiding¹⁰. Deze wijze van toetsing biedt daardoor de mogelijkheid om het kennisniveau en de veranderingen daarin te meten, onafhankelijk van de mogelijk individueel verschillende leerpaden van studenten. De totaalscore geeft daarbij aan hoe dicht een student het beoogde eindniveau is genaderd. Het verloop van de totaalscore van opeenvolgende toetsen representeert de voortgang in kennisverwerving, ofwel de groei van kennis die relevant is voor de doelstellingen van het curriculum.

In feite reikt deze eigenschap van voortgangstoetsen nog verder. Indien er sprake is van groepen studenten die verschillende curricula volgen, dan kan een en dezelfde voortgangstoets als instrument worden gebruikt om de kennisverwerving te meten bij alle studenten. De enige voorwaarde is dat het curricula betreft die dezelfde doelstellingen hebben. De voortgangstoets is dus ook een instrument waarmee de effecten van verschillende curricula wat betreft kennisverwerving met elkaar kunnen worden vergeleken. Naast het aanwenden van dezelfde voortgangstoets als meetinstrument bij verschillende curricula, is het uiteraard ook goed mogelijk om bij de constructie van toetsen gebruik te maken van de inbreng van instituten met verschillende curricula¹¹. Dit leidt tot meer efficiënt gebruik van de beschikbare capaciteit en een meer universele inhoud van de toets.

Door af te stappen van het uitsluitend waarden van incidentele piekmomenten, wordt de student gestimuleerd om een ander leergedrag te vertonen. Studenten zullen hun studie-inspanning meer moeten spreiden, waardoor zij bij dezelfde totale inspanning meer profiteren van het gegeven onderwijs en dus uiteindelijk ook meer van de stof zullen onthouden¹². Bijkomend voordeel is dat alle studiegerelateerde activiteiten relevant zijn voor de voortgangstoets. Zo is ook een bijbaantje aan de eigen faculteit relevant voor de voortgangstoets omdat alle doelstellingen van het curriculum getoets worden en deze doelstellingen niet per se in het normale onderwijspakket behaald hoeven worden. Op den duur zou het zelfs mogelijk zijn om de bloктоetsen geheel te vervangen door voortgangstoetsen, er moet dan echter wel meer ervaring zijn opgedaan met deze manier van toetsing. Zo moet het absoluut gewaarborgd zijn dat alle doelstellingen van het curriculum daadwerkelijk een plaats hebben in de voortgangstoets en dat deze doelstellingen ook adequaat en uitgebreid genoeg getoets worden. Ook moet het afnemende werkveld overtuigd zijn van de kwaliteit en alomvattendheid van de voortgangstoetsen. Ook is er wel eens geopperd dat je de bekostiging van opleidingen zou kunnen laten hangen van de bijdrage aan het kennisniveau van de studenten te meten met een voortgangstoets. Dit om de bekostiging van opleidingen te laten hangen van de geleverde kwaliteit en toegevoegde waarde. Het ISO is geen voorstander van het bekostigen op basis van toetsresultaten, alleen al om het feit dat slecht presterende opleidingen dan naar verhouding minder geld krijgen en zo ook minder middelen om de kwaliteit op te vijzelen. Ook is het niet voor iedere opleiding mogelijk om met een voortgangstoets te werken, wat weer moeilijkheden oplevert bij het bekostigen naar rato van toetsuitslagen.

5.1.1. Leerwegaafhankelijke voortgangstoetsen

---

¹⁰ Toetsen in het hoger onderwijs, blz. 198, Van Berkel & Bax, 2006

¹¹ Op dit moment maken de medische faculteiten van Nijmegen, Leiden en Maastricht vragen voor de medische voortgangstoets en wordt de uiteindelijke toets afgenomen in vijf verschillende steden.

¹² Hendricks, Kok & Bruijn, 2008

Eén van de voordelen van leerwegaafhankelijke toetsen is dat zowel studenten als docenten goed kunnen monitoren welke voortgang wordt geboekt¹³. Het feedback element van voortgangstoetsing is dan ook erg belangrijk. Het resultaat van een voortgangstoets vertelt waar een student op dat moment staat ten aanzien van de einddoelen. Op die manier weet een student dus waar zijn sterke en zwakke punten liggen wat betreft de eindtermen van het curriculum. De student kan zo zelf besluiten om gericht meer aandacht te besteden aan bepaalde onderdelen van de opleiding omdat met de voortgangstoets duidelijk wordt waar de hiaten in de kennis van een student zitten. Met deze toets wordt de student geprikkeld om de geleerde stof beter te onthouden. De snelle vervaging van de geleerde stof bij bloktoetsen is te herleiden tot de manier waarop de student doorgaans voor een tentamen studeert. Door slechts kort van tevoren te blokken is er sprake van piekbelasting. Op deze manier wordt de informatie slechts in het korte termijn geheugen opgeslagen, terwijl het onderwijs tot doel heeft de student voor zijn verdere loopbaan op te leiden. Het is dus niet de bedoeling dat studenten de getoetsde kennis slechts bezitten om een tentamen te halen maar om deze kennis ook de rest van hun carrière bij zich te dragen.

Met een voortgangstoets is het doel om studenten te toetsen op de kennis van het gehele curriculum van de studie. Het is zodoende voor de student onmogelijk voor deze toets gericht te studeren. Alle studenten van de opleiding maken een aantal keer per jaar dezelfde toets (dit betekent dus dat een eerstejaars dezelfde toets maakt als bijvoorbeeld een derdejaars). Idealiter is het zo dat een student, naarmate hij verder in de studie komt, in staat is meer goede antwoorden per toets te geven. Op deze manier kan per individuele student worden gekeken hoe de studieloopbaan zich ontwikkelt. Bovendien kan er bij een slechte voortgang op tijd worden ingegrepen door middel van studiebegeleiding. Daarnaast kunnen de resultaten van studenten van eenzelfde studierichting in een bepaald jaar met elkaar vergeleken worden.

Invoeren van voortgangstoetsen

Voor het invoeren van voortgangstoetsen is er een aantal eisen. Allereerst moet er voldoende draagvlak zijn onder zowel studenten als docenten. Aan de docentenkant kan het invoeren van een voortgangstoets als een bedreiging worden ervaren aangezien docenten vaak menen dat zij de enigen zijn die weten hoe het door hen gegeven vak te toetsen. Ook kan er angst bestaan dat hun vak(ken) niet uitgebreid genoeg naar voren komen in de voortgangstoets. Verder levert het opzetten van een voortgangstoets meer werk op en dit kan ook een reden voor docenten zijn om er maar liever niet aan te beginnen. Voor het invoeren van een voortgangstoets moet er een voortgangstoetscommissie worden ingesteld met daarin docenten uit de betreffende opleiding, maar ook met een toetsdeskundige die er voor moet zorgen dat de toetsen voldoen aan de gestelde kwaliteitseisen. De commissie moet er voor zorgen dat de door de verschillende docenten aangeleverde vragen worden gecategoriseerd naar eindterm en de toets zo samenstellen dat alle eindtermen getoetst worden. Hierdoor is het essentieel dat docenten achter de voortgangstoets staan en het idee hebben dat de commissie hun inbreng aan toetsvragen en opmerkingen serieus neemt.

Ook onder studenten moet er voldoende draagvlak bestaan voor het gebruik maken van voortgangstoetsen. Om te voorkomen dat zij dit zien als extra belasting¹⁴ moet voor invoering gecommuniceerd worden wat de bedoeling is van de voortgangstoets en wat de voordelen voor studenten zijn. Verder kan het zo zijn dat er de mogelijkheid geboden wordt een student zitting te laten nemen in de toetsingscommissie dit kan er voor zorgen dat er meer draagvlak is voor voortgangstoetsing onder studenten. Uit het feit dat voortgangstoetsing bijna per definitie een formatieve functie heeft volgt bijna vanzelf dat er geen EC's worden toegekend voor het halen van de gestelde norm. Het behalen van EC's gebeurt met summatieve toetsen die tot doel hebben te

---

¹³ Hendricks, Kok & Bruijn, 2008

¹⁴ Afstudeeronderzoek Kirstin Wilde

onderzoeken of studenten het beoogde niveau halen. Daarom moet goed worden nagedacht over of, en zo ja het aantal EC's dat studenten krijgen voor het halen van de normscore van hun studiejaar. Niet alle opleidingen zijn even geschikt voor het invoeren van een voortgangstoets. Kennisgerichte opleidingen met een algemeen curriculum komen het meest in aanmerking voor invoering van voortgangstoetsen, denk hierbij bijvoorbeeld aan: Economie, Biologie, Management, Economie en Rechten of Rechten. Opleidingen die meer gericht zijn op het opdoen van vaardigheden of sterk gespecialiseerde studies zoals Wiskunde of Informatica zijn minder geschikt doordat de doelstellingen van deze opleidingen moeilijk te toetsen zijn aan de hand van kennisgerichte vragen. De belangrijkste voorwaarden voor het succesvol implementeren van voortgangstoetsen zijn de volgende¹⁵:

- De (kern)inhoud behorend bij de doelstellingen moet goed gedefinieerd zijn. Er dient bij de staf een voldoende mate van consensus te bestaan ten aanzien van wat al of niet behoort tot de functionele kennis die relevant is voor de doelstellingen
- De opleiding moet homogeen zijn: sterke specialisaties (zeker als ze vroeg in de opleiding ingezet worden) verhinderen succesvolle implementatie van een voortgangstoets
- Men moet bereid zijn om te investeren in het opzetten van een centrale organisatie die een coördinerende en kwaliteitsbevorderende rol speelt bij voorbereiding en uitvoering van de voortgangstoetsprocedure
- Er moet sprake zijn van een voldoende mate van acceptatie van de toetsingsprocedure bij zowel staf als studenten

Voortgangstoetsing is een instrument dat veelbelovend is voor het Nederlandse hoger onderwijs. Er zitten wel nog allerlei haken en ogen aan de invoering van voortgangstoetsing. In de aankomende jaren zou er meer geëxperimenteerd moeten worden met het in- en uitvoeren van voortgangstoetsing. Desondanks zou deze methode voor zowel studenten als docenten een welkome toevoeging aan het toetsrepertoire zijn.

---

¹⁵ Toetsen in het hoger onderwijs, blz. 201, van Berkel & Bax, tweede druk 2006